

1. Na čem je založen islám? Co znamená „pět pilířů víry“?

Samotné slovo islám vyjadřuje vyznavačovo **odevzdání se bohu**. Muslimové věří, že bůh zjevil proroku Mohamedovi (též Muhammad) **korán**, a to prostřednictvím anděla Gabriela (Džibríl). Tato kniha je nezkrasleným božím sdělením výhradně v arabštině. V jiných jazycích jde jen o překlad významů.

Mohamed je jen člověk. Zvláštní, bohem vybraný, ale co do podstaty pouze člověk (v kontrastu ke křesťanskému Ježíši, který je Synem Božím). Je posledním z proroků, jejich „pečetí“. Není tedy zakladatelem nového náboženství, ale obnovitelem původního, striktního monoteismu (víry v jediného boha). Islám proto uctívá kupříkladu Abraháma (Ibrahím) či Ježíše (Ísá) jako Mohamedovy monoteistické předchůdce.

Společně s koránem patří k základním pramenům islámu tzv. **sunna** („cesta“ nebo „zvyk“). Sunna sestává z jednotlivých hadísů. Ty si někdy i odporují. Jde o jednotlivé výroky a činy proroka Mohameda, které fakticky korán doplňují. Pomáhají jej totiž vykládat. Podle některých badatelů (Ignác Goldziher) je sunna pro islám zcela klíčová.

K tzv. **pěti pilířům víry** (povinnostem) patří: 1) vyznání víry (šaháda), 2) modlitba (salát) – muslim se modlí pětkrát denně, 3) půst (saum) – probíhá v měsíci Ramadán, začíná za úsvitu při svolávání na ranní modlitbu, končí s večerní modlitbou, 4) almužna (zakát) – později se proměnila v náboženskou daň, 5) pouť do Mekky (hadždž – tímto slovem se označuje velká pouť, tu je nutné vykonat ve stanoveném období, zatímco umru, tzv. malou pouť, lze absolvovat kdykoli; umra, respektive její rituály, jsou součástí poutě hadždž). Existují výjimky z povinnosti dodržovat za každých okolností všechny pilíře: třeba nemocní lidé či těhotné a kojící ženy nemusejí dodržovat půst atd.

2. Jaký směr v islámu představují wahhábisté? Jaký je jejich výklad koránu?

Wahhábismus je forma islámského fundamentalismu, která vznikla v 18. století v Saúdské Arábii. Dnes wahhábismus označuje spíše **velmi konzervativní, dogmatický a netolerantní proud v islámu**, jenž se snaží islám „očistit“ a navrátit k „původní“ zbožnosti. Jeho stoupenci označují sami sebe obecněji za salafisty (podle výrazu saláf, předkové) nebo za ahl al-sunna wa-l džamáa (lidé sunny a tradice). Podobně

jako křesťanský fundamentalismus i salafismus čte Písmo svaté, korán, doslovně, odkazuje se na konkrétní praxi Mohameda a snaží se ji striktně napodobovat. Salafisté působí svým chováním a vzezřením archaicky, oblékají se jednoduše, muži mají vousy a krátké kalhoty, ženy velký závoj, propagují silně konzervativní, patriarchální způsob života a jsou podezřívaví vůči Západu. Salafisté obecně odmítají lidové a mystické formy islámu jako zkažené, jsou netolerantní vůči súfismu a také vůči šíitům. **Saúdská Arábie přijala určitou verzi tohoto fundamentalismu za svou a aktivně ji od 70. let 20. století vyvází do celého islámského světa** ve formě knih, výstavby mešit, zakládání organizací, mládežnických spolků a letních škol či přímé podpory místních fundamentalistických sdružení. Pod vlivem tohoto vývozu saúdského wahhábismu se určitá část muslimů stává více konzervativní a vznikají konflikty s místními, tradičními a otevřenějšími formami islámské zbožnosti.

3. Co je tzv. Islámský stát (IS), jaké jsou jeho cíle?

Tzv. Islámský stát je **násilná skupina iráckých a syrských sunnitských extremistů**. Vznikla jako **odnož al-Káidy** v Iráku. Když protesty arabského jara v Sýrii a Iráku přerostly do občanské války, obě země se částečně rozpadly a válečné území ovládly různé milice. IS patří díky své ideologii, disciplíně a brutalitě k nejefektivnějším milicím. Odpojit se od al-Káidy, dobyl území na pomezí Sýrie a Iráku a začal budovat vlastní džihádistický stát. Svou ideologii zakládá na **velmi zjednodušeném a radikálním výkladu koránu**, který zbytek muslimů odmítá, a na tvrdém potlačování jiných islámských směrů než sunnitského (tzn. šíitů) a náboženských menšin (křesťanů). Ve své ideologii je IS podobný ideologii Saúdské Arábie, na rozdíl od ní se však snaží expandovat do zbytku sunnitského světa. Jeho strategií je podkopávat existující státy a zaplňovat mocenské vakuum. Je úspěšně **financován** z prodeje ropy a starožitností, z daní a kriminálních aktivit.

Cílem IS je obsadit co největší území v Iráku a Sýrii, **založit sunnitský fundamentalistický stát** a rozšířit jeho moc po celém sunnitském světě. Zatím se IS daří získávat spojence třeba ve státech severní Afriky v místech, kde se rozpadají státní struktury, například v Libyi, na egyptském Sinaji a v Sahelu. Ovšem **IS má i radikální ideologii**, založenou na očekávání konce světa a střetu Západu a islámu. Tento

střet se snaží vyvolat útoky na západní cíle a využít je k radikalizaci muslimů ve zbytku světa (např. v Evropě), motivovat je k exodu do IS a obecně mu jde o ideologické ovládnutí co nejvíce sunnitů. Nejlépe se to IS daří tam, kde se mladí lidé vůbec neidentifikují se státy, ve kterých žijí, nebo tam, kde se státní pořádek rozpadl.

4. Kolik muslimů žije v Evropě? Kdy a z jakých důvodů do Evropy přišli?

Na Balkáně, ale třeba i v Polsku žijí muslimské komunity po celá staletí. Do většiny zemí Evropské unie, zvláště do tzv. starých (západní Evropa), přišli muslimové obvykle **po druhé světové válce** za prací a obecně za lepším životem. Část z nich do Evropy utekla před politickou perzekucí, tento motiv je ale méně obvyklý.

Do Německa přicházeli nejčastěji **Turci a Kurdové**, do Francie lidé **z někdejších kolonií** (Alžírsko bylo dokonce po jistou dobu součástí, nikoli kolonií země). Totéž platí o Velké Británii: proto je zde početná muslimská komunita původem z Indie a Pákistánu. Do bývalých koloniálních metropolí přicházeli muslimové díky tomu, že znali místní kulturu, a hlavně jazyk.

Není zcela jasné, kolik muslimů, respektive lidí muslimského původu, v Evropě žije. Státy Evropské unie se na víru či původ občanů obvykle neptají. Známými údaji jsou tedy spíše **počty věřících**. Podle nižšího odhadu z roku 2010 pobývá v Evropské unii asi 19 milionů muslimů. Počítáme-li ale do Evropy byt jen některé regiony Ruské federace, kontinentální část Turecka a balkánské země, dostaneme se jistě na dvojnásobek (cca 44 milionů).

5. Jak je možné, že se z mladých lidí, jejichž rodiny již přijaly západní hodnoty, stanou extremisté? Kolik lidí ze západních zemí se už přidalo k islamistům?

Podle loňských odhadů Evropolu (Evropského policejního úřadu) odešlo z Evropské unie bojovat do Sýrie až **5 000** lidí. Nejnižší odhadovaný počet evropských džihadistů činí 3 000. Tito lidé se obvykle přidávají k IS, mohou ale také válčit v místní odnoži al-Káidy (an-Nusrá) a v dalších islamistických skupinách.

Do džihádu odcházejí většinou **velmi mladí lidé** (často kolem 20 let). **Evropští konvertité tvoří asi pětinu z nich**. Podle expertů hraje v jejich motivaci důležitou roli **pocit nespravedlnosti** v souvislos-

ti s násilím na Blízkém východě, pocit bezmoci vůči pokračování syrské války, odpor proti Západu a jeho politice, odmítání konzumního života, touha po dobrodružství, po účasti na pro ně zásadním projektu a hledání smyslu života.

6. Z čeho u mladých muslimů žijících v Evropě pramení tak silné pouto k „zemi předků“, kterou možná ani nikdy dřív na vlastní oči neviděli?

Jde o **pocit vykořeněnosti, nepřijetí**. A notně **zromantizované představy** o zemích, které opravdu většinou nikdy neviděli. Případně je navštívili jen na několik dní v pozici vážených a bohatých hostů.

V zásadě platí, že se **první generace muslimů**, kteří přišli po druhé světové válce na Západ za lepším životem, soustředily na **budování nové existence**. Někteří se s okolím sžili více, jiní méně. Udržovali kontakt s domovem a mnohdy si podrželi vlastní zvyky, stále u nich ale převládala touha po ekonomicky zajištěném a svobodném životě. **Další generace muslimů** ale nezřídka pociťují **zmatek v řazení a preferenci identit**. Muslimové v Evropě narození, ne vždy pro svůj původ přijímaní, se ptají: Jsem více muslim, nebo (sekulární) Evropan? Patřím do země předků, či na místo, kde jsem se narodil? Nezřídka jde i o revoltu vůči rodině a komunitě. Zatímco rodiče často s úlevou opustili rigidní, etnicko-náboženské regule (ženy se na Západě přestaly zahalovat), jejich děti (dcery) se bez hlubší znalosti souvislostí, zato mnohem okázaleji vrátily k ještě radikálnějšímu pravidlům.

7. Mohou Evropané, kteří se připojí k IS, zůstat ve spojení se svou rodinou? Mají šanci islamistické skupiny opustit? A přijmou je zpět země, jichž jsou občany?

Šance opustit islamistickou skupinu a vrátit se do Evropy **není velká**. Nejméně v jednom případě prý byli bojovníci, kteří se pokoušeli odejít z jednotek, **hromadně postříleni jako zběhové**. Většina džihadistů navíc při příchodu do táborů okázale rituálně likviduje osobní (tedy i cestovní) doklady. Chtějí tak demonstrovat příslušnost k IS a nechotou vrátit se zpět do „starých“ zemí.

Západní země se snaží přijmout opatření, jak **navrátilce monitorovat**. Respektive vyloučit, že by byli pro společnost nebezpeční jako možní organizátoři teroru. Rozjíždí se spolupráce na úrovni EU, respekti-

ve s leteckými společnostmi. A samozřejmě Tureckem, přes jehož území západní bojovníci proudili (a přes zavedená omezení stále proudí) do Sýrie nejčastěji. Některé evropské země chtějí trestat už samotný fakt, že jejich občan pobýval v extremistickém výcvikovém táboře. Dále apelují na vlastní muslimské komunity, aby se pokusily odchodu mladých do Sýrie bránit. To jde ale těžko, neboť verbíří se nejčastěji pohybují mimo rámec veřejně působící muslimské komunity.

8. Jak probíhá výcvik západních rekrutů?

Jaké je jejich postavení v IS?

Díky dvěma bojovníkům, kteří se po výcviku vrátili do Británie, známe **rozvrh tábora** čerstvých rekrutů: budiček a modlitba v půl páté ráno, poté následuje půl druhé hodiny tzv. islámské výchovy, od šesti do osmi rekruti zlepšují fyzickou kondici, od osmi do devíti mají volno, následuje snídaně, poté cvičí vojenské dovednosti, po modlitbě a obědě mají volno do tří, kdy začíná vojenský výcvik končící až modlitbou v půl osmé večer, od osmi do devíti večer je na řadě opět školení v islámu, po posledním jídle dne (devět až půl desáté) přichází večerka, v deset se zhasíná.

Je zřejmé, že dochází k **vymývání mozků**, a to i díky **spánkové deprivaci**. Především iráčtí Kurdové, tedy nepřátelé IS, tvrdí, že islámští bojovníci požívají drogy. Hlavně ty stimulační, které je udržují aktivní. Obecně však platí, že islám, i ten umírněný, drogy zakazuje.

Zahraněční džihádisté často dostávají vyšší platy a mají přístup k bytům uvolněným po uprchlících nebo nepřátelích IS, někdy jim i IS zprostředkovává sňatky nebo je skrze sňatky rekrutuje (zvláště ženy). Na druhou stranu jsou rekruti **zcela závislí** na svých velitelích z IS. Neznají totiž místní jazyk, neorientují se v složité situaci, nemají v IS žádné širší rodinné vazby a často po příchodu přicházejí o pasy a jejich pohyb je kontrolován. Navíc přicházejí ideologicky motivovaní a **často jsou mnohem fanatičtější** než místní Arabové. IS je proto používá na sebevražedné atentáty nebo na nejbrutálnější akty, jako je například zabíjení před kamerou.

9. Jak se k existenci IS staví mezinárodní společenství?

Přestože má v syrské válce na svědomí nepoměrně více civilních a vojenských obětí Asadův režim, je kvůli zahraničním atentátům IS pro mezinárodní

společenství **nepřitelem číslo jedna**. Zejména USA a Francie již téměř rok systematicky **bombardují vojenské cíle IS** a jeho rafinerie. Uspěly také v **omezení jeho ekonomických aktivit a velkých vojenských přesunů**. USA aktivně podporují jediné dvě armády, které zabírají alespoň části území kontrolovaného IS: Kurdy v Sýrii a iráckou armádu. Ovšem pro porážení IS by v Sýrii musela skončit válka a vzniknout pozemní koalice.

10. Lze s migrační vlnou očekávat nárůst extremismu v Evropě? Jsou oprávněné obavy z nárůstu teroristických útoků v evropských zemích?

Teroristické útoky na Blízkém východě a v Evropě nemají souvislost s migrační vlnou, konkrétně **terorismus není důsledkem migrační vlny, ale spíše jednou z jeho příčin**. Lidé ze Sýrie a Iráku utíkají před válkou, část z nich před násilím IS a jiných džihádistů. Sami jsou obětí džihádu. IS nepotřebuje riskovat nebezpečnou cestu a několikanásobnou hraniční kontrolu, kterou uprchlíci procházejí, aby se infiltrovali do Evropy. Mezi jeho členy je již nyní dost lidí s evropskými pasy, kteří pro vykonání útoků mohou do Evropy přiletět zcela legálně.

S vývojem syrské války se ale zvyšuje pravděpodobnost útoků. Obecně platí, že **když IS prohrává, strhává pozornost jinam** a snaží se více rekrutovat. Útoky jsou jedním z nástrojů radikalizace evropských muslimů – vyvolávají islamofobii a motivují některé jedince k odchodu. Na druhou stranu jsou evropské policejní agentury stále schopnější příslušníky IS odhalovat.

11. Mají evropské země strategii v prevenci terorismu?

Policejní agentury potenciální teroristy velmi pečlivě sledují. Analyzují například komunikaci rekrutů na internetu, pozorují mešity, kde by mohlo docházet k indoktrinaci, hlavně ale sázejí na dnes již mnohem propracovanější **spolupráci s evropskými muslimy a imámy**. Třeba Německo financuje rozšířené **kurzy islámu**, které mladým lidem ukazují, do jaké míry je džihádismus opakem tradičního islámu; Dánsko zase **spolupracuje s navrátilci ze Sýrie** (kteří se tam neúčastnili zločinů) a využívá je k **práci s mládeží**, jíž se snaží vysvětlit důvody své deziluze; Rakousko zařídilo **hot linky**, kam mohou volat rodiče nebo učitelé, když

mají podezření, že nějaký teenager mění chování; Velká Británie nabízí **individuální koučink** od bývalých radikálů. Zásadním zlomem v prevenci terorismu by bylo odstranění jeho dvou hlavních příčin – znevýhodnění muslimů v některých částech Evropy a ukončení války v Sýrii.

12. Jak se mohou běžní Češi zapojit do pomoci uprchlíkům?

V uprchlických táborech pracuje několik českých neziskovek, které můžou zájemci podpořit **finančně**. Prostředků na pomoc uprchlíkům není dostatek, protože krize přesáhla všechnu schopnost plánování.

V Srbsku a Makedonii, přes které vede trasa, po níž uprchlíci míří do centrální Evropy, působí od září 2015 i **Člověk v tísní**. Distribuuje zde vodu a potraviny, oblečení a hygienické potřeby, poskytuje psychosociální nebo právní pomoc a také informace o rizicích, která představují pašerácké gangy. V obou zemích spolupracuje s prověřenými partnerskými organizacemi včetně organizace českých dobrovolníků, která vešla ve známost jako **Czech Team**.

Odpovědi vypracovali:

Zora Hesová, Asociace pro mezinárodní otázky (otázky 2, 3, 5, 8–12)

Pavel Novotný, novinář (otázky 1, 3–8)

Odkazy:

Člověk v tísní, o. p. s.

www.clovekvtsini.cz

iEncyklopedie.cz – webový portál zaměřený na náboženství, religionistiku a související humanitní obory
www.iencyklopedie.cz

Katedra religionistiky a filozofie, Fakulta filozofická, Univerzita Pardubice
www.religionistika.upce.cz

Muslimové očima českých školáků – vzdělávací projekt zaměřený na bourání předsudků o islámu u mladých lidí
www.muslimove.cz

Rozvojovka

www.rozvojovka.cz

Hesová, Z.: Muslimové a mýty o jejich integraci do evropské společnosti. Dostupné on-line na
<http://hlidacipes.org/islamolozka-zora-hesova-muslimove-a-myty-o-jejich-integraci-do-evropske-spolecnosti/>

Hesová, Z.: Islámská identita muslimů v Evropě.

Dostupné on-line na

<http://hlidacipes.org/islamolozka-zora-hesova-islamska-identita-muslimu-v-evrope/>

Blog Zory Hesové na Aktuálně.cz. Dostupné on-line na
<http://blog.aktualne.cz/blogy/zora-hesova.php?itemid=24887>

Doporučená literatura:

BÍLKOVÁ, V.: Islám a terorismus na Blízkém východě. Mezinárodní vztahy, Praha 2002. Dostupné on-line na
<https://mv.iir.cz/article/view/41>

ČERNÝ, K.: Svět politického islámu. Politické probuzení Blízkého východu. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012.

Poslední aktualizace: 03/2016